

Rembrandt
1636

Rembrandt & Saskia

op vrijersvoeten

'een hartstocht in Friesland'

Een hartstocht door Friesland langs Leeuwarden, Franeker en het Bildt.

Frieslands meest beroemde bruidspaar ooit zijn Rembrandt (van Rijn) en Saskia (Uylenburgh). Het echtpaar vormt de rode draad in *Rembrandt & Saskia: Liefde in de Gouden Eeuw*, de expositie in het Fries Museum

In 2012 vierden Fryslân en Leeuwarden al het 400ste geboortjaar van Saskia met tal van activiteiten. Een daarvan was het uitbrengen van een toeristische route langs locaties die voor Rembrandt en Saskia belangrijk waren.

Bij de expositie (t/m 17 maart 2019) *Rembrandt & Saskia: Liefde in de Gouden Eeuw* in het Fries Museum vormt het echtpaar de rode draad. Ter gelegenheid van die bijzondere tentoonstelling is bijgaande brochure uitgebracht. Het is een actualisering van de route uit het Saskiajaar 2012. De route heeft grotendeels betrekking op de Leeuwarder binnenstad waar Saskia is geboren en opgroeide. Maar de route doet ook twee andere plaatsen aan die voor het echtpaar belangrijk waren: Franeker en Sint Annaparochie.

In 1634 trouwt Saskia Uylenburgh, dochter van de burgemeester van Leeuwarden en dus ver 'beneden haar stand' met de kunstenaar Rembrandt van Rijn in St.-Anna Parochie met, de liefde van zijn leven. Saske, zoals haar Friese doopnaam luidt, is in Leeuwarden geboren en 2 augustus van dat jaar in de Grote Kerk gedoopt. De beroemde schilder leert haar in 1633 kennen wanneer Saskia een bezoek brengt aan haar neef Hendrick Uylenburgh in Amsterdam. Uylenburgh is op dat moment Rembrandts kunsthandelaar en mogelijk is hij degene, die een gouden toekomst voor het paar in het verschieft ziet. Het verliefde paar verlooft zich in juni van datzelfde jaar, als ze in het op het Bildt gelegen Friese dorp Sint Annaparochie zijn voor de doop van een kleine nicht van Saskia. Rembrandts allereerste tekening van Saskia is een herinnering aan de dag van hun trouwbelofte, ook voor hemzelf zo blijkt uit zijn eigen tekst onder haar portret. Een jaar later keren ze terug naar Sint Annaparochie voor het echte huwelijksfeest, dat gevierd wordt in het deftige huis van (schoon)zusje Hiskia en zwager Gerrit van Loo. Amper tien jaar duurt hun liefde. In die jaren brengen ze drie keer een kleine baby ten grave; alleen nummer vier, Titus, blijft in leven, maar zijn moeder ziet hem niet opgroeien. Nog net geen dertig jaar oud overlijdt Saskia na een ziekbed in Amsterdam.

Saskia's portret hangt in tal van internationale musea. Zij was voor Rembrandt veel meer dan een model zoals Chr. Driessen overtuigend aantoonde in *Geschiedenis Magazine* van april 2012. Ze was nadrukkelijk ook Rembrandts 'muze' en 'runde' in zekere zin de 'BV Rembrandt' omdat zij ook betrokken was bij de boekhouding en gesprekken met rijke opdrachtgevers (acquisitie). Niet voor niets beleefde hij tijdens het huwelijk zijn productiefste periode.

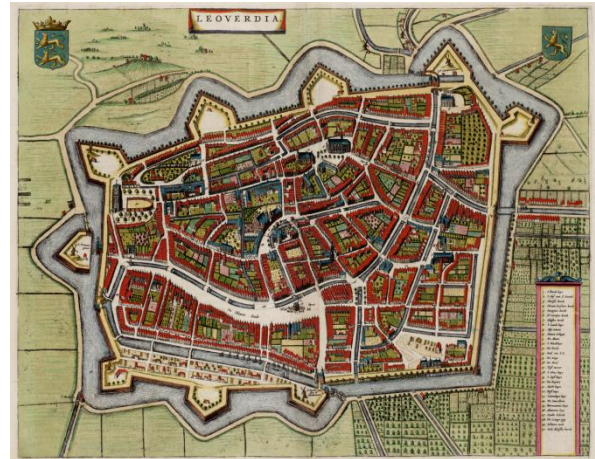
Rembrandt heeft niet alleen letterlijk voetstappen in Friesland gezet, ook de invloed van de Uylenburghs op het gezin van Rembrandt en Saskia was groot. Niet alleen vanwege het fortuin dat Saskia inbracht maar ook omdat het steeds haar familieleden waren die een belangrijke rol speelden bij belangrijke familiegebeurtenissen: bij de bruiloft, de doop van hun vier kinderen en bij de uitvaart van de drie vroeg overleden kinderen waren zij prominent aanwezig als getuige, dominee of peettante. Zoon Titus werd niet voor niets vernoemd naar Saskia's zuster Titia. Een interessante vraag is wat Rembrandt was geworden zonder hulp en voorspraak van Saskia's neef Hendrick Uylenburgh. Allemaal intrigerende feiten die meer bekendheid verdienen.

Hierna wordt een route beschreven die u kunt volgen langs de twee Friese steden Leeuwarden en Franeker en langs St.-Annaparochie in de gemeente het Bildt waar sporen van Saskia en de familie Uylenburgh te vinden zijn. Plaatsen die ook Rembrandt moet hebben bezocht. Daarnaast beschikt het Historisch Centrum Leeuwarden (HCL) over een app voor een stadswandeling over Leeuwarden in de tijd van Saskia. Met dit eigentijdse middel worden bezoekers aan de stad op hun digitale wenken bediend. De hierna beschreven route is vooral bedoeld voor de komende zomerperiode en na 13 oktober voor mensen die geen gebruik (kunnen) maken van dat digitale middel.

De route voert u in Leeuwarden langs plekjes uit het leven van Saskia Uylenburgh. Het huis waar ze geboren is, de kerk waar ze gedoopt is, de Kanselarij waar Saskia's vader raadsheer was enz. Al dwalend door de historische binnenstad passeert u meerdere gebouwen stammend uit de 16e en 17e eeuw die het decor vormden van Saskia's jeugdijaren.

Een wandelroute met een uitvoerige beschrijving daarvan treft u aan in de HCL-stadswandeling "Sporen van de Gouden Eeuw".

Leeuwarden in de Gouden Eeuw (collectie HCL)

WANDELROUTE

1. VVV Leeuwarden

Sophialaan 4

8911 AE Leeuwarden

Telefoon: 0900 - 202 40 60

Internet: www.vvvleeuwarden.nl

Openingstijden

Maandag 12.00-17:30

Dinsdag t/m vrijdag 9:30-17:30 uur

Zaterdag 10:00-16:00

Bij het VVV-kantoor aan de voet van de Achmeatoren is een stadsplattegrond verkrijgbaar.

2. Fries Museum

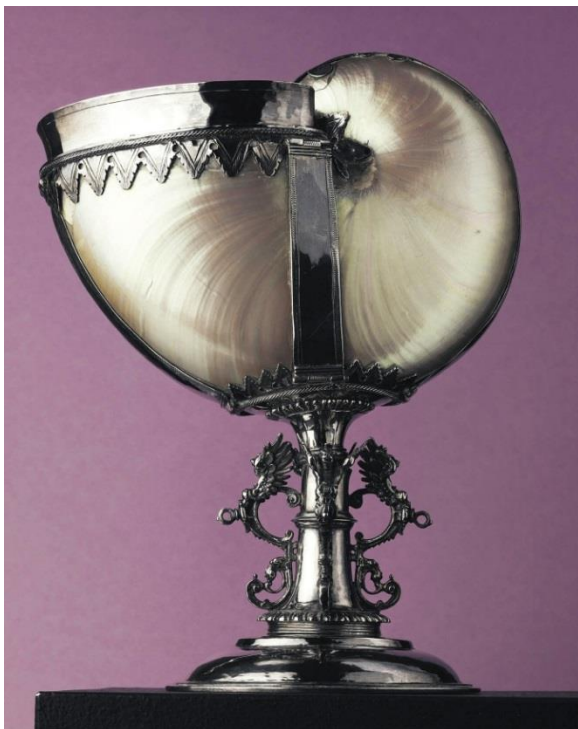
Het Fries Museum, dat over een fijn portret van Saskia beschikt uit het Rembrandtatelier, wijdt in 2018/2019 een expositie aan *Rembrandt & Saskia. Liefde in de Gouden Eeuw*. Het Fries Museum aan het Wilhelminaplein kent een rijke geschiedenis van bijna 200 jaar. Het beschikt over de omvangrijkste collectie van alle provinciale / regionale musea in Nederland. Het was lange tijd gevestigd aan de Tweebaksmarkt (Eysingahuis, Kanselarij en omliggende panden) maar is sinds 2013 aan het centraal gelegen Wilhelminaplein

gevestigd. Architect Abe Bonnenma gaf daartoe een aanzet via een legaat van € 18.000.000,- .

*Saskia, atelier Rembrandt 1633
(collectie Fries Museum)*

Het museum heeft een vaste expositie met -naast het Fries Verzetsmuseum – ‘het Verhaal van Fryslân’ waaromheen een tiental kleinere wisselende presentaties over typisch Friese thema’s. Daarnaast organiseert het museum blockbuster-exposities waarvan de tentoonstelling *Rembrandt & Saskia. Liefde in de Gouden Eeuw* er een is. Deze loopt tot en met 17 maart 2019. Aan de hand van het beroemde koppel ontdek je hoe het er aan toeging in een societyhuwelijk tijdens de zeventiende eeuw. Van de

*Zilveren nautilusbeker
(collectie Fries Museum)*

eerste hofmakerij, sprookjesachtige bruiloften en het stichten van een gezin tot de donkere kanten van het huwelijk zoals kindersterfte en overspel. Huwelijksportretten, intieme schetsen en persoonlijke voorwerpen vertellen hoe lief en leed gedeeld werden in de Gouden Eeuw. In 2019 (350ste sterfjaar van Rembrandt) wordt ook in Amsterdam (Rijksmuseum en Rembrandthuis), Leiden (Museum de Lakenhal) en Den Haag (Mauritshuis) aandacht aan de beroemde kunstenaar besteed.

Het Fries Museum beschikt over een mooie collectie schilderijen van Wijbrand de geest. Deze was schilder aan het Hof van Friesland en getrouwd met een dame uit het geslacht Uylenburgh en dus naaste familie van Saskia. Vondel wijdde aan De

Geest een lovend gedicht.

Het museum beschikt over diverse topstukken van Fries Zilver (zoals de fameuze Nautilusbeker) die in vooraanstaande families als die van de Uylenburghs voorkwamen. Noemswaard zijn ook de zilveren avondmaalbekers waarvan een stel werd gebruikt tijdens Saskia's doop in de Grote Kerk in 1612.

Openingstijden Fries Museum: dinsdag t/m zondag
11.00 - 17.00; maandag gesloten

Adres: Wilhelminaplein 92, 8911 BS Leeuwarden

Zie ook: www.friesmuseum.nl

[058 255 55 00](tel:0582555500) | info@friesmuseum.nl

*Herderskinderen, Wijbrand de Geest
(collectie Fries Museum)*

3. De Waag

Midden op de Nieuwestad staat al sinds

1595 een opvallend historisch gebouw, De Waag.

Dit prachtige gebouw was er al voordat Saskia even verderop in 1612 geboren werd.

4. Ossekop nr.11

In het smalle straatje tussen de Oude Oosterstraat en de Druifstreek staat het ouderlijk huis van Saskia Uylenburgh. Haar vader, Rombertus, was eind 16e eeuw burgemeester van Leeuwarden, gedeputeerde in de Staten en raadsheer in het Hof van Friesland.

In 1595 kochten Uylenburgh en zijn vrouw Sjoukje het huis van Mr. Eco Isbrandi, secretaris van Gedeputeerde Staten. Volgens de koopakte werd het

onroerend goed ‘bij de Bloekhuyster piep” verkocht voor de “somma van 1300 Goudgulden”.

In een latere koopakte wordt de woning als volgt omschreven:

*‘seeckere heerlijcke en voortreffelijcke
huisinge, voorsien met een voorhuis,
costelijcke groot beneden zaal, een achter camer,
twe kelderscamers, een clein
schrijffcamerke, een groote kelders keucken, met
watersteen, regenwaters back, en dan noch twe
andere bierkelders, vier boven camers, kostelijcke
kleersolderen, een tuijn en bleeckvelt achter de
huisinge, met een nieu qeboude camer, keucken,
waschhuis, turffsolder, put en back, secreet en
ander gerijff meer, staande aan ‘t water achter
voorschreven voorhuisinge’.*

Ossekoop nr.11

In de daaropvolgende eeuwen is het pand een paar keer grondig verbouwd. Van de oorspronkelijke indeling is weinig bewaard gebleven. Toevallig detail is wel dat de huidige bewoners alles te maken hebben met de hedendaagse rechtspraak en dus in één lijn staan met de rechters- en advocatenfamilie Uylenburgh; hier houden de landelijk bekende strafpleiters Anker & Anker kantoor.

5. De Blokhuispoort

Als kind heeft Saskia vlakbij de Leeuwarder gevangenis gewoond. De door het Hof van Friesland opgelegde straffen werden op een schavot voor het Blokhuis uitgevoerd. Deze openbare terechtstellingen trokken altijd veel publiek. Het kasteelachtige gebouw heeft altijd kort dienst gedaan als Huis van Bewaring; de roemruchte historie (zoals “de overval” in de Tweede Wereldoorlog) komt naar voren in het nu ingerichte museum; oud-medewerkers van de gevangenis geven er graag toelichting op wat zich verder allemaal binnen de (dikke) muren heeft afgespeeld. Nu worden vele cellen gebruikt door creatieve bedrijfjes, starters, de bibliotheek, Restaurant Proefverlof enz. Café De Bak, aan het achterste monumentale binnenplein, is een aanrader voor een lekker en zeer betaalbaar hapje en een drankje.

Blokhuisplein 40, 8911 LJ Leeuwarden. Internet: www.blokhuispoort.nl
Telefoon: 058 - 2971800 (voor rondleidingen: 058 - 2971899)

6. De Kanselarij

Nadat u aan de linkerhand het totaal vernieuwde Provinciehuis (ooit een bisschoppelijk paleis) hebt gepasseerd waar Saskia's vader ook bestuurlijk actief is geweest ziet u aan de rechterhand De Kanselarij, ooit uitgeroepen tot Frieslands mooiste gebouw. Het is in 1571 gebouwd en was het belangrijkste gebouw in Leeuwarden tijdens de regering van de Spaanse koning Philips II. Hier zat namelijk het Hof van Friesland, dat namens de Spanjaarden allerlei belangrijke beslissingen over Friesland moest nemen. Zoals: wat gebeurt er in de steden en op het platteland? Met wie gaan we oorlog voeren? En wie verdient er straf? Het hoofd van het Hof was de Kanselier, vandaar de naam Kanselarij. Na de Opstand van 1580 werd de Kanselarij een Fries rechtsgebouw. Hier werden mensen uit heel Friesland berecht. Het Hof bestond uit twaalf raadsheren die door de regering van Friesland (de Staten) werden benoemd. Ze kwamen uit de vier ‘kwartieren’ waarin Friesland was opgedeeld: de 11 Steden en de plattelandsgebieden Oostergo, Westergo en Zevenwouden. Op het bordes bij de ingang zijn de wapens van deze kwartieren afgebeeld. Saskia's broer, Ulricus, was advocaat bij het Hof. Rombertus Uyenburgh, Saskia's vader, was eerder een van de rechters.. Hij zal

regelmatig in de Kanselarij vertoefd hebben. Het is niet helemaal ondenkbaar dat

Saskia ooit eens aan de hand van haar vader door het gebouw gewandeld heeft. Als dat zo is dan zijn haar jonge voetstapjes binnen terug te vinden op de oude wenteltrap.

Ook speelde voor het Hof van Friesland in de huidige Kanselarij een proces, aangespannen door Rembrandt en Saskia omdat sommige familieleden van Saskia hem van verkwisting van het fortuin van de familie Uylenburgh beschuldigden. Rembrandt vond die beschuldiging smaad. De rechter stelde zijn schoonfamilie overigens in het gelijk....

De Kanselarij (collectie Fries Museum)

7. Stadhuis

Leeuwarden werd bestuurd door een Magistraat. Deze bestond uit vier burgemeesters, zes schepenen en twee bouwmeesters. Daarnaast waren er dertien gezworenen, die advies gaven aan het stadsbestuur. De Magistraat was ook een rechtbank. Hier werden beslissingen genomen bij ruzies tussen burgers in de stad. Of er werden kleine misdaden bestraft (grote misdaden werden in het Hof van Friesland berecht).

Saskia's vader, Rombertus van Uylenburgh of Rombout van Uylenborgh was getrouwd met Siuckien Ulckedr Aessinga (ook genoemd Sjoukje Osinga) en is ook burgemeester van Leeuwarden geweest. Hij studeerde eerst in Leuven en Heidelberg en werd na zijn promotie in 1578 advocaat in Leeuwarden. Ook werd hij in 1594 als afgevaardigde van de Friese Staten in Den Haag gekozen. Hij behoorde tot de oprichters van de Universiteit van Franeker. Zijn broer Gerrit was de vader van de kunsthandelaar Hendrick van Uylenburgh die

Stadhoudersplein

**Raadhuisplein 36, 8911 HK Leeuwarden
Telefoon: 058-2338988**

in Rembrandts leven zo'n bepalende rol heeft gespeeld.

Tijdens de Gouden Eeuw waren het vaak dezelfde personen die in het stadsbestuur zaten. Het waren namelijk leden van rijke, belangrijke regentenfamilies. Door vriendjespolitiek en omkoperij wisten zij aan de macht te blijven. In de 16e eeuw stond het stadhuis eerst in de Grote Hoogstraat en later op de hoek Herenwiltje en Nieuwestad. Omdat de laatste te klein werd, kocht het stadsbestuur in 1617 het Auckemahuis, een oude stins van de adellijke familie Auckema, schuin tegenover het Stadhouders Hof. In 1680 werden er over de gracht twee pleinen aangelegd.

Zo ontstond toen het Raadhuisplein voor het stadhuis en het Hofplein voor het Stadhouders Hof. In 1715 werd het Auckemahuis afgebroken en werd op die plek een nieuw stadhuis gebouwd, dat er nu nog steeds staat en dat een bezoek na de goed gelukte restauratie zeker waard is. Dat geldt niet alleen voor de Oranje Zaal (voormalige raadszaal, nu vaak gebruikt voor allerlei representatieve gebeurtenissen, incl. de functie van trouwzaal) maar ook voor de huidige entree. Op het plafond zijn namelijk afbeeldingen aangebracht van beroemde mannen en vrouwen die in Leeuwarden zijn geboren of er een sterke band mee hebben. Naast Piter Jelles Troelstra, Maurits Escher en Mata Hari zult u er natuurlijk ook Saskia Uylenburgh aantreffen!

Recht tegenover het Stadhuis ziet u het Stadhouders Hof, dat nu een hotelfunctie heeft en waar u vrijwel altijd een blik kunt werpen op de schitterende Nassauzaal. Saskia's vader die het tot burgemeester van Leeuwarden schopte moet als 'eerste burger' van de stad kind aan huis zijn geweest bij de Stadhouder. Bekend is dat hij heeft meegelopen in de lijkstoet na het overlijden van Stadhouder Willem Lodewijk, in Friesland ook wel Us Heit (Onze Vader) genoemd.

Vermeldenswaard is zeker ook dat Rombertus Uylenburgh op de dag van de moord op prins Willem van Oranje (op 10 juli 1584) in Delft aanwezig was. Hij sprak er met de prins over moeilijkheden in de Friese Staten en werd door de prins uitgenodigd voor het middagmaal. Na afloop stommelde Willem van Oranje de trap op en werd met een radslotpistool door Balthasar Gerards vermoord. Uylenburgh werd daarmee de laatste gast die de Vader des Vaderlands in levende lijve ontmoet heeft.

8. De Grote of Jacobijnerkerk

Op 2 augustus 1612 werd Saskia in dit godshuis gedoopt. Daarom vindt hier op 13 oktober de Saskiaviering plaats. Saskia was geen lang leven beschoren, dit in tegenstelling tot haar oudtante Bauckje van wie een grafsteen te vinden is in deze Leeuwarder Grote Kerk. Bauck Pietersdr.

Uylenburgh, geboren in 1509, overleed 3 mei 1606 (vlak voordat Rembrandt geboren werd) op maar liefst 97-jarige leeftijd! De grafzerk vertoont een wapen met duidelijk herkenbaar de uil van Uylenburgh. Het is de enige nog echt fysiek tastbare herinnering aan de Uylenburghs. De grafsteen van Saskia zelf ligt in de Oude Kerk van Amsterdam. Een keer per jaar (op 9 maart) valt er een zonnestraal op haar graf. Jaarlijks wordt dat gevierd met het zgn. Zonne-ontbijt, incl. sprekers en muziek. In dit Saskiajaar had die - goed door Friezen om utens bezochte - herdenking een duidelijk Fries tintje (zie foto's op www.saskia400.nl). De burgemeesters Crone en Van der Laan hielden een gloedvolle speech over het belang van Saskia voor Rembrandts leven en kunst.

Grafsteen Bauck Uylenburgh met familiewapen (foto Martin Engels)

De Grote- of Jacobijnerkerk is merendeels 15^e-eeuws, het vijfzijdig gesloten kor werd sedert 1588 bestemd als laatste rustplaats van de Friese Nassaus. Het Oranjepoortje aan de zuidzijde stamt uit 1663 en boven de ingang was tot een recente diefstal het unieke Oranjeboompje te zien. De kosterij bevat overblijfselen van de oude kloostergang met de 15e eeuwse kruisgewelven. Het plein rond de kerk vormt een oase van rust in de drukke stad, met een 17e-eeuws hofje (Boshuisengasthuis), een klein plantsoen en de voormalige Joodse School, incl. Joods Monument. De Jacobijnerkerk ligt, vanzelfsprekend, aan het Friese Jabikspaad, als onderdeel van de pelgrimsroute naar Santiago de Compostela in Spanje. Deze wandel/fietstocht start vanaf het Bildt, vanaf de Zeedijk bij Zwarte Haan boven St.-Jacobiparochie.

Openingstijden

juli, augustus, t/m 8 september

di-wo-do 11.00-16.00 uur

vrijdag 13.00-16.00 uur

zaterdag 11.00-16.00 uur

www.grotekerkleeuwarden.nl

Het gebied van de Grote Kerk is ook om andere redenen dan de plaats die de kerk innam in het leven van de Uylenburghs en Saskia's doop van groot belang voor het leven van Saskia. Zij kwam met Rembrandt in aanraking via haar neef Hendrick Uylenburgh. Hij was een van de grootste kunsthandelaars in zijn tijd en leidde ook schilders op, onder wie Rembrandt. Bijzonder is dat hij in Friesland een eigen 'dependance' had voor zijn kunsthandel in de persoon van Lambert Jacobsz. Hij was niet alleen voorganger bij de Waterlandse doopsgezinden en een verdienstelijk schilder maar hij verkocht in zijn Leeuwarder periode (1620-1637) ook schilderijen in opdracht van Hendrick Uylenburgh waaronder werken van Rembrandt of kopieën door zijn leerlingen zoals bleek uit een door H.L. Straat boven water geviste inventarislijst. Een voorbeeld daarvan is Rembrandts schilderij Grijsaard met lange baard. Ook verkocht hij werk van Jan Lievens.

Lambert Jacobsz. woonde in een "somerhuysinge, staende ende gelegen in Jacobijner Hoff". Dat moet zijn geweest tussen de Jacobijner of Grote Kerk en de huidige straat Nieuweburen. Het is niet ondenkbaar dat toen Saskia met haar pleegouders uit St.-Annaparochie naar Leeuwarden vluchtte zij de kunsthandel van Lambert Jacobsz. in het toen veel kleinere Leeuwarden hebben bezocht en dat Saskia toen voor het eerst in aanraking kwam met 'een Rembrandt' en daardoor gebiologeerd is geraakt. Als ze haar verloofde of echtgenoot (Rembrandt ondertekende 1,5 week na de bruiloft in Leeuwarden een akte voor een transactie van de Uylenburghs) in haar geboorteplaats heeft rondgeleid heeft ze hem niet alleen haar geboortehuis, doopkerk en de woonplekken van Wybrand de Geest laten zien. Ze heeft Rembrandt ongetwijfeld ook in aanraking gebracht met Lambert Jacobsz. Deze onderhield immers een zeer warme

Grote of Jacobijnerkerk

Wie tenslotte niet onvermeld mag blijven is de in Leeuwarden geboren Wybrand Claesz.

Hij was een vooraanstaande ebbenhoutwerker en lijstenmaker die veel zaken deed met Hendrick Uylenburgh. Hij heeft veel schilderijen van Rembrandt van een pas-sende lijst voorzien en moet Saskia ongetwijfeld gekend hebben. Later stond hij te boek als ‘overman van het kistmakersgilde’, wat toen een bijzondere positie was. Bij zijn dood in 1651 liet hij een aanzienlijk vermogen na. Hier is al weer sprake van een bijzondere relatie tussen Rembrandt en Friesland.

9. Historisch Centrum Leeuwarden

Aan Groeneweg 1 ligt het Historisch Centrum Leeuwarden (HCL): het informatie- en activiteitscentrum voor de geschiedenis van Leeuwarden en omgeving. Duizenden strekkende meters aan historische documenten, vanaf de Middeleeuwen tot heden, worden hier bewaard en toegankelijk gemaakt. Daartoe behoort ook de doopakte van Saskia. Het HCL heeft in het Saskiajaar (2012) ook met diverse evenementen uitgekapt, waaronder een expositie (Sporen van Saskia, vrouw van Rembrandt).

Adres en openingstijden

Historisch Centrum Leeuwarden (HCL)
Groeneweg 1
8911 EH Leeuwarden
tel. 058-2332350

Postbus 21000
8900 JA Leeuwarden

E-mail: historischcentrum@leeuwarden.nl
Website: www.historischcentrumleeuwarden.nl

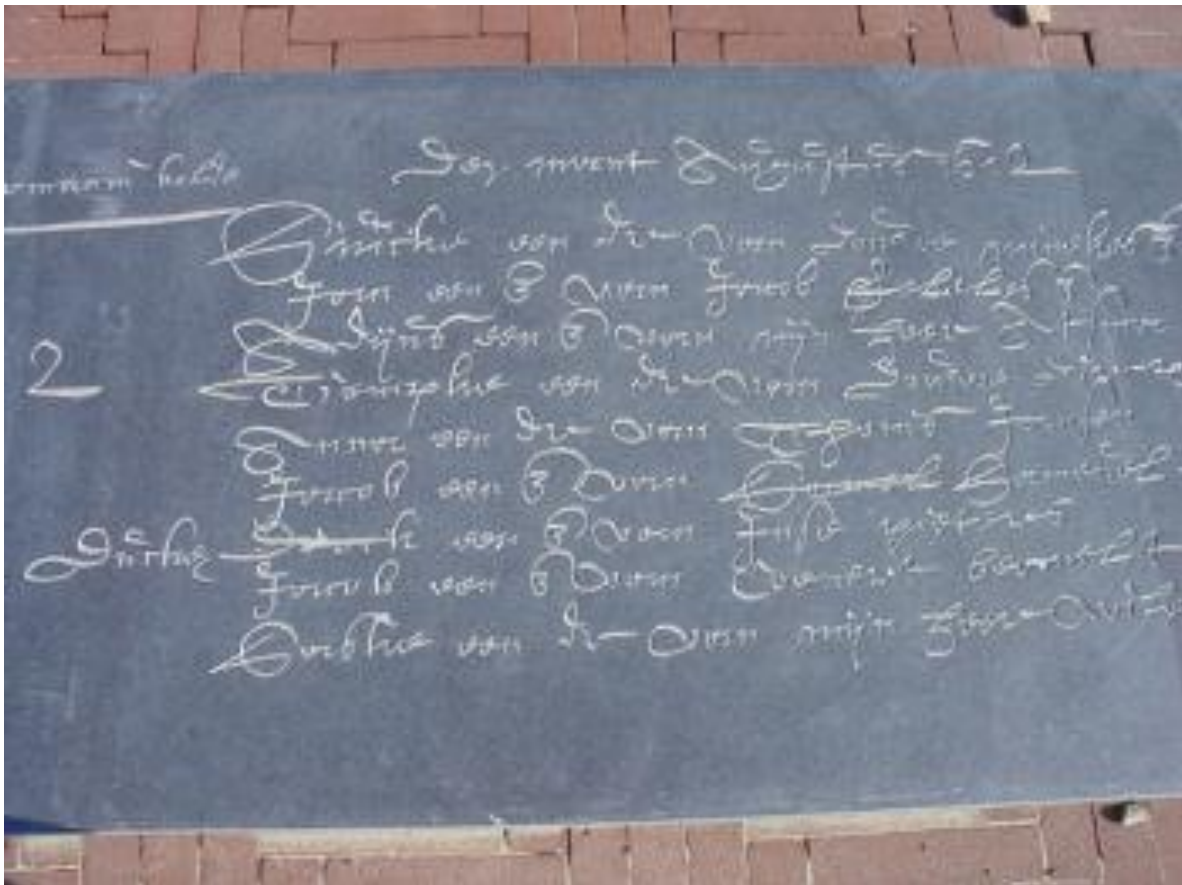
Historisch Centrum Leeuwarden

Wie het HCL verlaat moet niet vergeten om de blik naar links te wenden: dat ziet men op een buitenmuur van het buurpand van het HCL (Stadstoezicht) het portret van Saskia dat vereeuwigd is door beeldend kunstenaar Klaas Lageweg. Hij laat zich bij de schildering inspireren door het werk van Rembrandt, maar past vooral zijn eigen stijl toe. De muurschildering tijdens de Dag van de Leeuwarder geschiedenis op 13 oktober 2012 onthuld en houdt zich voor een **muurschildering** (graffiti) door een streetartist nog verrassend goed.

10. Oldehoofsterkerkhof

Het Oldehoofsterkerkhof, gelegen onder de scheve Oldehove, *landmark* van de stad, is sinds de zomer van 2007 versierd met enige tientallen tegeltableaus, waarvan 24 stenen door hun ligging de contouren van de oude Sint Vituskerk laten zien. Van tijd tot tijd worden de contouren van de voormalige parochiekerk door watervernevelling extra geaccentueerd. De tegels zijn versierd met verschillende afbeeldingen uit de collecties van het Historisch Centrum Leeuwarden. De tegeltableaus verbeelden fragmenten uit het dagelijks leven in Leeuwarden door de eeuwen heen.

Een van de tegeltableaus heeft betrekking op de doopinschrijving van Saskia. Op de onderste regel van de doopakte staat de naam van Saskia van Uylenburgh te lezen. Zij werd op 2 augustus 1612 gedoopt.

11. Museumwinkel

Het is niet waarschijnlijk dat Saskia hier ooit haar grutterswaren heeft gekocht, dit winkeltje is namelijk van later datum. Toch willen wij de nostalgische tijdreiziger dit pleziertje niet onthouden en raden u aan hier even naar binnen te stappen om zo de sfeer van grootmoeders tijd te proeven, met of zonder een ouderwets stukje oranjekoek.

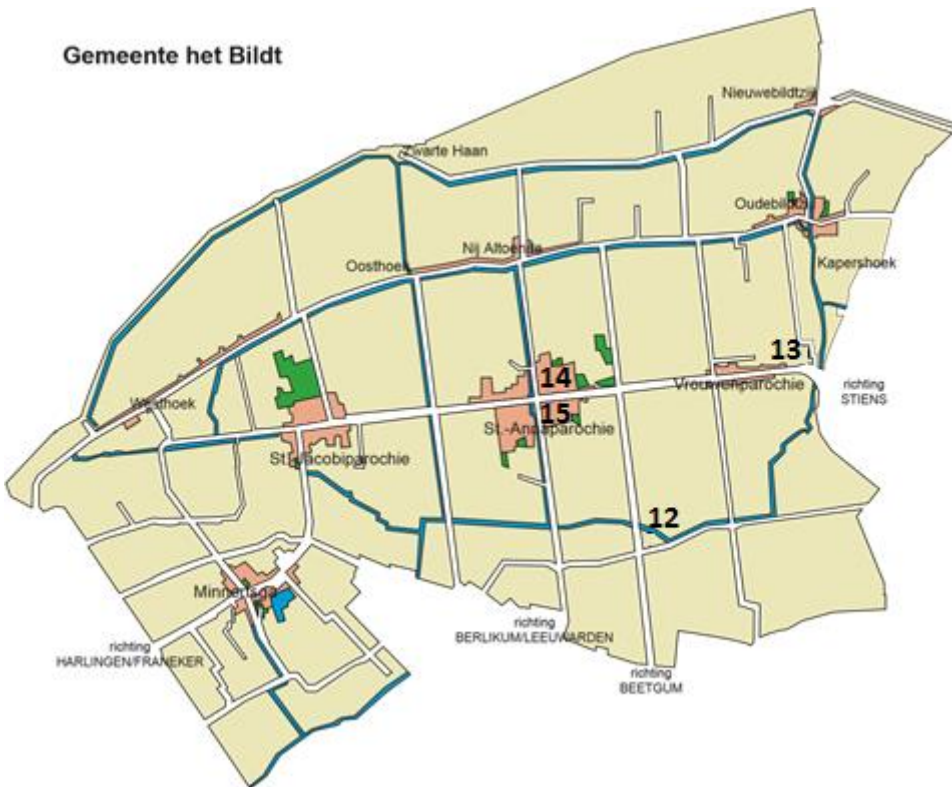

Nieuwesteeg 5, 8911 DT Leeuwarden
Telefoon: 058-2153427
www.museum-de-grutterswinkel.nl

De Museumwinkel

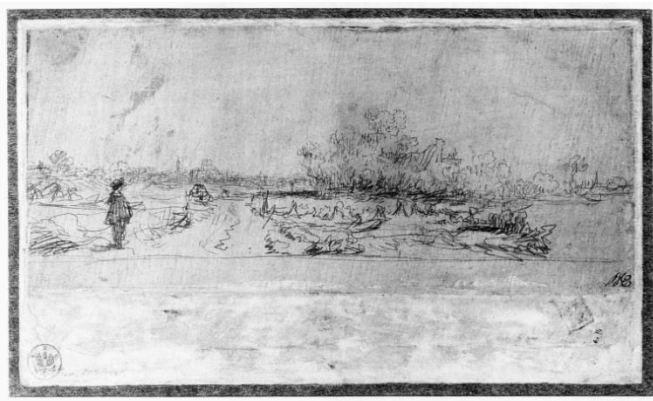
Parkeergarages

De binnenstad van Leeuwarden kent (naast parkeergarage de Klanderij langs de toegangsroute de Oostergoweg) drie parkeergarages: een onder het centrale Wilhelminaplein, een aan het Hoeksterend en een onder het Oldehoofsterkerkhof nabij de Oldehove, de fors uit het lood staande toren die het symbool van de stad is.

12. Rembrandt schetste het Bildtse landschap

Van deze zilverstifttekening, eigendom van het Kupfersichtkabinet in Berlijn, was nooit bekend waar deze gemaakt is. Er waren geen aanknopingspunten die wezen op het gebied rond Amsterdam of Leiden, maar waar het dan wel was, bleef onduidelijk. Kunsthistoricus Ben Broos heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar het levensverhaal van Saskia, en naar aanleiding daarvan kwam hij tot de conclusie dat Rembrandt op deze tekening het Bildt schetste. Een vergelijking met de Bildtse atlaskaart van Schotanus uit 1664 bevestigt dit vermoeden. Het landschap lijkt vrijwel zeker getekend te zijn vanaf de Sudhoekstermiddelweg, vlakbij de Blikvaart, met de contouren van St.-Annaparochie en Vrouwenparochie aan de horizon.

Een andere zilverstifttekening brengt het verhaal tot leven. Dit bekende portretje van Saskia, getekend 8 juni 1633, is op hetzelfde soort perkament genoteerd als het 'onbekende' landschap. Rembrandt en Saskia waren op 2 juni 1633 aanwezig bij de doop van één van de kinderen van Saskia's zus Hiskia in St.-Annaparochie. Het jongverliefde stel verloofde zich op 5 juni en heeft samen tijdens die prille zomerdagen over het Bildt gewandeld. Rembrandt tekende met zilverstift in een perkamenten 'schetsboekje' ter plekke het uitgestrekte weidse landschap dat hem inspireerde. En maakte na terugkomst in het Regthuys in St.-Anne, een schets van zijn muze Saskia, die ons met 'rode' wangetjes en verliefde ogen vanonder haar zomerhoed aankijkt, een pasgeplukte bloem in haar hand.

Op de plek waar Rembrandt in 1633 zijn impressie van het Bildt schetste, stond in het Rembrandtjaar 2006 een Lijst in het Landschap opdat de bezoeker met de ogen van Rembrandt kon kijken en zien hoe mooi het platteland is.

Sudhoekster-
middelweg,
9076 PJ,
St.-Anna-
parochie

13. De Vrouwbuurstermolen in Vrouwenparochie

Rembrandt van Rijn was de zoon van een molenaar in Leiden. De bedrijvigheid rond de molen moet voor hem heel vertrouwd zijn geweest. Dit typische herkenningspunt in het Hollandse landschap is vaak terug te vinden op schilderijen en etsen van Rembrandt. De Vrouwbuurstermolen, de laatst overgebleven graanmolen op 't Bildt, is nog geheel in werking. Molenaar Jan Braaksma zet, bij genoeg wind, de molen iedere zaterdagmiddag in bedrijf en vertelt graag over de achtergrond en wetenswaardigheden van deze authentieke korenmolen.

Openingstijden
Zaterdag 13.30 - 17.00 uur

Vrouwbuurtstermolen 8.
9077SB Vrouwenparochie
Telefoon: 0518 - 401654

Vrij entree

14. St.-Annaparochie

Ter herinnering aan het historische huwelijk van Rembrandt & Saskia heeft de Vereniging Plaatselijk Belang St.-Anne een door Suze Boschma-Berkhout ontworpen bronzen beeld geplaatst bij de Van Harenskerk in St.-Annaparochie.

Van Harenskerk

De achzijdige Van Harenskerk was de eerste centraalgebouwde kerk in Friesland en werd in 1683 onder leiding van bouwmeester en grietman Willem van Haren in gebruik genomen. Het interieur is rijk voorzien van schitterend houtsnijwerk, met name op de eikenhouten preekstoel en Van Harensbank. Ook de toegangsdeuren van de grafkapel zijn een indrukwekkend voorbeeld van 17^e eeuwse ambachtskunst. Op precies dezelfde plek stond van 1628 tot 1682 een kerk van steen met ui-vormige spits, alwaar Rembrandt van Rijn en Saskia Uylenburgh elkaar op 22 juni 1634 het jawoord gaven. Een kopie van de trouwakte is in de huidige Van Harenskerk te zien.

Saskia uit de schaduw van Rembrandt was de titel van een bijzondere tentoonstelling met allerhande archief- en beeldmateriaal over het leven van Saskia van haar wieg tot het graf die in de zomer van 2012 te bezichtigen was. Op 11 mei 2012 presenteerde Froukje de Jong-Krap daar ten overstaan van een volle kerk haar prachtige boek *Saskia Uylenburgh 1612-1642: Uit de schaduw van Rembrandt* (128 blz.) waarin ook tal van afbeeldingen te zien zijn die met Saskia's tijd en leven (in Friesland) te maken hebben. Informatie is te krijgen via de website van Stichting Bildts Aigene: www.bildtsaigene.nl

Er zijn zowel tussen Franeker en St.-Annaparochie en tussen Leeuwarden en St.-Annaparochie busverbindingen (zie www.9292.nl en www.arriva.nl). Tussen Franeker en Leeuwarden is een spoorverbinding voorhanden.

Adres Van Harenskerk: Van Harenstraat 1, 9076 BS St.-Annaparochie

CONTACT:

Jan Brouwer
Grietmanstraat 52
9076 BD Sint Annaparochie
0518-401868

SLEUTELADRES:

Dhr. T. Brandsma
Stratenweg 28
9076 DS Sint Annaparochie
0518 – 401843

Saskia's graf in de Oude Kerk Amsterdam

Verhalen over de Van Harenskerk te beluisteren op IZI-Travel

De Stichting Alde Fryske Tsjerken heeft digitaal verhalen beschikbaar over de kerk van Sint Annaparochie. Deze zijn op uw mobiel te beluisteren als u de kerk via het sleuteladres bezoekt. U kunt ze ook thuis beluisteren.

Zie:

<https://izi.travel/nl/9679-van-harenskerk/nl>

Saskia Uylenburgh

Rombertus Uylenburgh de vader van Saskia, sterft in 1624. Vijf jaar daarvoor is haar moeder Sjoukje al overleden. Saskia, in Leeuwarden geboren in 1612 als jongste van acht kinderen, komt als wees onder de hoede van haar oudere zussen Antje en Hiskia. Antje trouwt al spoedig met Johannes Maccovius en vertrekt naar Franeker. Hiskia treedt als ze achttien is in het huwelijk met de vijfendertigjarige weduwnaar Gerrit van Loo, advocaat en gemeentesecretaris van de grietenij het Bildt. Hiskia verhuist naar het Bildt en ontfermt zich over haar jongste zuster. Van Loo is inmiddels benoemd tot Saskia's voogd. Saskia woont tot haar twintigste in het Regthuys, tegenover de kerk van St.-Annaparochie.

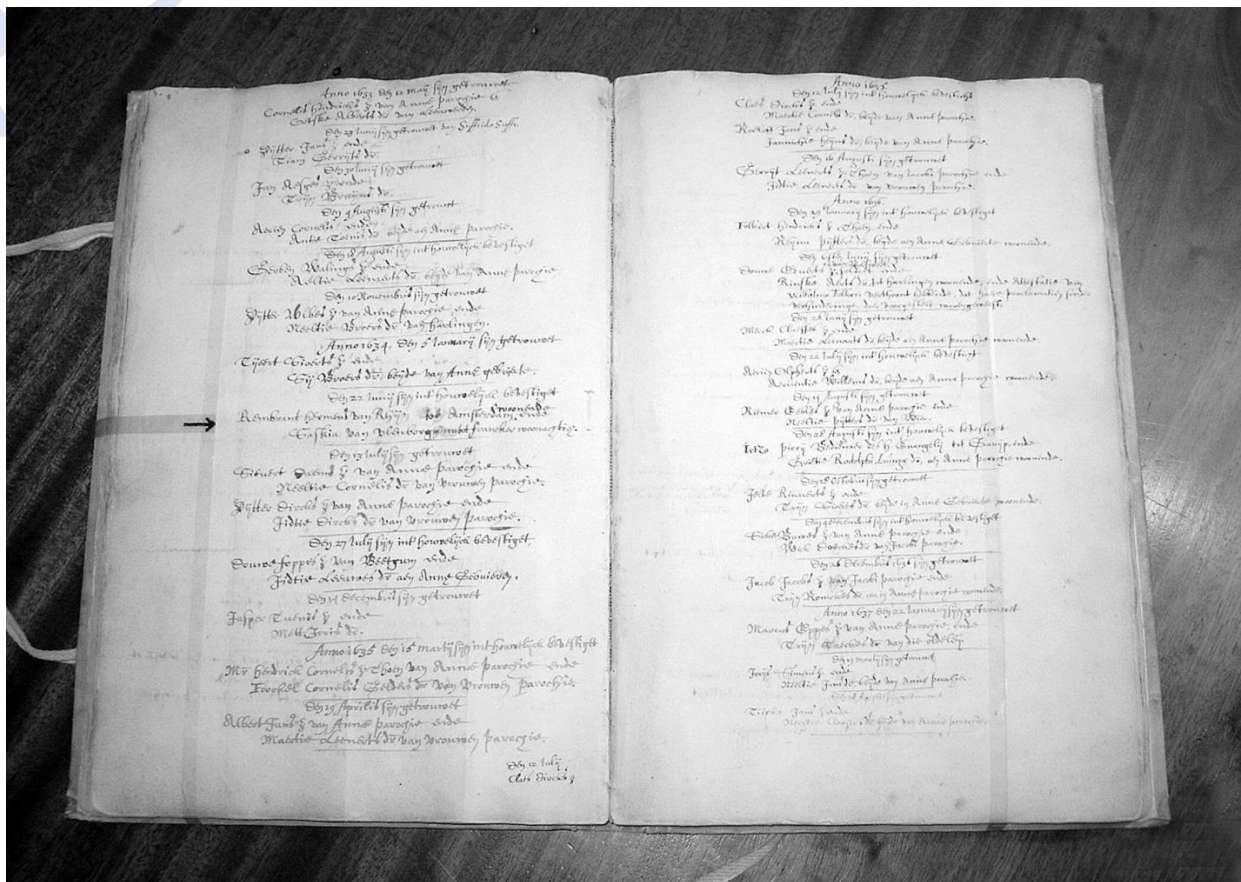
In 1633 bezoekt Saskia familie in Amsterdam, waaronder haar neef, kunsthandelaar Hendrick Uylenburgh. Daar leert zij Rembrandt kennen en het jonge stel wordt op slag verliefd. Op 10 juni 1634 doet Rembrandt aangifte van het huwelijk in Amsterdam in de sacristie van de Oude Kerk. Saskia wordt vertegenwoordigd door predikant Johannes Sylvius, man van haar nicht Aeltje Uylenburgh. Op 22 juni 1634 geven Rembrandt en Saskia elkaar het jawoord in de kerk van St.-Annaparochie. Na de inzegening wordt de bruiloft gevierd bij de familie Van Loo in het Regthuys.

Daarna trekt het paar vervolgens eerst in bij neef Hendrick, later huren ze verschillende huizen in Amsterdam. In 1639 koopt Rembrandt het pand dat nu bekend staat als het Rembrandthuis. Het huwelijk van Rembrandt en Saskia is kort en niet zonder zorgen. Ze krijgen vier kinderen: Rumbertus, Cornelia I, Cornelia II en Titus, maar slechts de laatste blijft in leven. Saskia overlijdt een jaar na de geboorte van Titus, waarschijnlijk aan tuberculose. Rembrandt (op dat moment bezig aan de Nachtwacht) laat zijn geliefde Saskia op 19 juni 1642 begraven in de Oude Kerk te Amsterdam. Ze is nog geen dertig jaar oud.

15. De huwelijksnacht/het Regthuys

Volgens 17^e eeuws gebruik werd de bruiloft gevierd in het huis van de bruid, in dit geval het Regthuys waar Saskia haar tienerjaren heeft doorgebracht. Rembrandt en Saskia, het dolverliefde pasgetrouwde stel, bracht hier ook hun huwelijksnacht door. In het Regthuys bevindt zich nu de Estafette-kringloopwinkel. Gevestigd in een nieuw pand, maar wel op de plek waar 378 jaar geleden deze memorabele gebeurtenis plaatsvond. De vrijwilligers van de kringloopwinkel hebben in 2006 om die reden een speciaal hoekje ingericht met een zeer oude authentieke bedstede.

Het Kerckenboek met de trouwakte (foto BDS)

Slikwerk, kunst en cultuur op en om het Bildt

Wat is toch de verborgen kracht van dit stukje land aan de rand van Friesland? De aangeslibde zeeklei is vanaf 1505 eeuwenlang door dijk- en slikwerkers met schop en kruiwagen ingepolderd en in cultuur gebracht. Misschien is dat het: we staan middenin een letterlijk scheppingsverhaal, een zichtbare wisselwerking tussen mens en natuur, een levend kunstwerk. Kunstenaars voelen zich sterk aangetrokken tot dit landschap, de Oude- en Nieuwe Bildtdijk, de Bildtpollen, het Noorderleech, de Waddenzee, de wolkenluchten. Al in 1634 vond Rembrandt zijn inspiratie op 't Bildt. Weliswaar in de vorm van echtgenote Saskia, maar ook zijn voorliefde voor het idyllische platteland is alom bekend. Weidse vergezichten, neerstrijkend licht langs korenvelden en boomgaarden; anno 2012 zijn deze typisch schilderachtige elementen hier nog steeds terug te vinden. Veel hedendaagse kunstenaars laten zich daardoor graag inspireren.

Jaarlijks is er op het Bildt de zgn. Slikwerk Open Atelierroute, die bezoekers voert langs kunstenaars die dan open huis houden. In 2012 is dat op 21 en 22 juli. Bij elkaar geeft dit een gevarieerd overzicht van kunst en cultuur op en om het Bildt. Vrij entree.

www.slikwerk.nl

De slikwerker van Frans Ram aan de Zeedijk bij Zwarte Haan

De Bildtse taal

“Blij en heerlijk werm beskeen de seumerson de fleurige mînsemassa der in St.-Anne, de overdâgs fan de 22ste juny 1634. Soa 'n indrukwekkende trouwerij sâg men niet alle dagen op 't Bildt!”

Op het Bildt spreekt men een eigen taal: het Bildts. De Bildtse taal is ontstaan nadat dijkwerkers en landarbeiders, die vanaf 1505 de monding van de Middellzee inpolderden en zo het Bildt opbouwden, voornamelijk uit Zuid Holland kwamen. Deze polderjongens, aan het werk op het ‘nieuwe’ land, spraken Hollands. In de loop der jaren vermengden zij zich met de Friese bevolking van het ‘oude’ land. Zo ontstond een geheel eigen taal, een mengeling van Hollands en Fries: het Bildts.

Saskia,

*Bist in Luwt geboren, troud in St.-Anne Saskia,
en historisy wete hyltyd meer fan dij.
Maar d'r binne nag soafeul persoanlike fragen,
wêrop ik nooit antwoord fan dy krij.*

*Hest 'n mooie jeugd had Saskia,
ok al waarstou feer de jongste in jim groate gesin?
Dyn omgeving waar fan intellekt en stand,
Geestlik en matrijeel hadden jim 't fast niet min.*

*Maar hest 'n prot ferdriet had Saskia,
doestou d'r al in dyn jonge jaren alleen foor stônst?
Kreegst 'n wêrm plakky bij Gerrit en Hiskia,
in 't gesin werfan astou in St.-Anne dyn plakky fônst?*

*Bist drekt ferlyfd worren Saskia,
doestou Rembrandt bij dyn neef in Amsterdam trofst as gast?
Waar dyn family d'r wel soa wiis met,
datst 'n frifoale kûnstschilder as man koazen hadst?*

*Hest' met Rembrandt in St.-Anne koiert Saskia,
toandestou him de plakkys in 't dorp diest 't mooiste fônst?
Hest' him froegen foor dij 't Bildt te tekenen,
soadatst' na dyn trouwen 'n herinnering metnimme kônst?*

*Waar hij goed foor dij Saskia,
het Rembrandt in minne en goeie tiden altyd op dy past?
't Het fast niet altyd maklik weest,
kûnstnerslevens bin' âns as de achtergrônd derstou útkwamst.*

*'n Paar keer hestou nag op bezite weest Saskia,
bij doopdiensten fan tantsesêgers in St.-Anne, dat kin wy leze.
De hechte familybând hest' altyd onderhouden,
ok in 'n tiid dat raizen niet soa maklik waar as nou't wij leve.*

*Dou hest fast feul ferdriet had Saskia,
fan dyn drie poppys die't niet opgroeie mochten.
Op dyn sykbêd hest' ok wis wel weten,
dat Rembrandt en Titus dij niet lang meer houwe mochten.*

*Dou waarst feul te jong nag Saskia,
doest' foorgoed dyn ogen sloatst in Amsterdam.
In de Oude Kerk laaistou begroeven,
dêr wer't neffens Rembrandt 't sonlicht 't mooist delkwam.
Dyn gevoelens sille wy nooit kinne Saskia,
d'r binne gyn skreven dagboeken en netisys fan dij.
Alles wat wy seker fan dy wete,
is dyn testamint en de ferskillende antekenings over dij.*

*Rembrandt waar wis heel wiis met dij Saskia,
dou waarst de grootste liefde die't hij in syn leven fon.
Hij liet pertretten na as bewiis en erfenis,
't mooiste wat hij ôns, ok eeuwen later nag, geve kon.*

*Op 't Bildt bist' niet fergeten raakt Saskia,
d'r wort nag altyd praat over Rembrandt en dij.
Met 'n straat, 'n beeldsy, 't trouregister in 'e kerk,
Bildtse naamgenoates en op andere wizen blyfst ôns bij.*

*En ast' nag even kike kônst Saskia:
in 't jaar fan 't Bildts fi jfhondert jaar bestaan,
Hastou dyn aigen tintoanstelling in St.-Anne,
en silst nou altyd út 't skâd fan dyn Rembrandt staan.*

Froukje de Jong-Krap, maart 2005

te vergeten de zeer talentvolle en invloedrijke Anna Maria van Schurman. Zij mocht als eerste vrouw colleges volgen, zij het dat ze zich wel achter een gordijn moest verstoppen...

Froukje de Jong maakt in haar boek aannemelijk dat Saskia en Anna Maria van Schurman (de grafsteen van haar vader is in de Martini Kerk van Franeker te bewonderen) elkaar ontmoet zullen hebben.

16. Schilcampen nr. 5

Veel telgen uit het Uylenburgh-geslacht studeerden aan de Franeker Academie en Saskia's zus Antje trouwde in 1626 met professor Johannes Maccovius. Deze uit Polen afkomstige Maccovius was een spraakmakende hoogleraar theologie aan de Academie. Zijn religieuze theorieën hadden grote aantrekkingskracht op studenten, maar leidde ook tot een zaak die moest worden beslecht in de Dordtse Synode van 1618-1619. Antje woonde met Maccovius aan de Schilcampen nr. 5. Toen Saskia al verloofd was met Rembrandt, vertrok ze naar Franeker om daar haar ernstig zieke zus te verzorgen. Nadat Antje in november 1633 gestorven was bleef Saskia, tot aan haar trouwdag, in Franeker wonen. Rembrandt was daar kennelijk niet van op de hoogte, want in de akte van ondertrouw liet Rembrandt als Saskia's woonplaats 'opt Bil tot St. Annenkerk' vermelden, denkende dat ze bij zus Hiskia en zwager Gerrit in St.-

Schilcampen nr. 5

Annaparochie was. De kleurrijke professor Maccovius, die later rector-magnificus van de universiteit zou worden, heeft als zwager van Saskia ongetwijfeld de bruiloft van Rembrandt en Saskia in St.-Annaparochie bijgewoond. Mogelijk heeft Rembrandt hem bij zijn verblijf in Friesland ook in dit monumentale pand bezocht.

Het geschilderde portret van Maccovius is in bezit van Museum Martena. Het monumentale huis aan de Schilcampen bestaat nog steeds, het ligt direct achter het museum, grenzend aan de Martenatuin, aan de overkant van het water.

*Portret Maccovius
(Collectie Museum Martena)*

17. Museum Martena

Museum Martena toont de rijke historie van Franeker, gecombineerd met exposities hedendaagse kunst. Een en ander komt weer optimaal tot z'n recht in dit prachtige monumentale gebouw uit 1498.

Doorkijkje bij Museum Martena

18. De Martinikerk

Ten tijde van Saskia's verblijf in Franeker was dit al de beeldbepalende kerk, midden op de terp aan de Breede Plaats. In de Martinikerk is snijwerk te zien uit de 15^e en 17^e eeuw. Op de pijlers van het koor en het schip ontdekte men in 1860 geschilderde heiligenfiguren uit de 15^e eeuw. De fresco's zijn tijdens de restauratie van 1940 onder de (reformatorische) kalk vandaan gehaald en gerestaureerd. Imposant zijn de 490, veelal gave, grafzerken uit de 16^e tot de 18^e eeuw, waarvan een aantal behoren tot de latere generaties Uylenburgh.

De Martinikerk

Ieder jaar wordt het bijzondere interieur benadrukt door een tentoonstelling met beeldende kunst.

Openingstijden:

Van 1 mei tot en met 16 septemebr

Maandag van 14:00 tot 17:00 uur.

Dinsdag t/m zaterdag van 11:00 tot 17:00 uur.

Vrij entree.

Oude kaart van Friesland rond het jaar 1600 (foto Uytland gheheten Bil / Tresoar)

19. Het Korendragershuisje

Het Korendragers- of zakkendragershuisje werd in 1634 gebouwd voor het Gilde der Koren- of Zakkendragers. Hier werden de in de stad aangevoerde granen, peulvruchten, bieren en wijnen gecontroleerd en getransporteerd. Het Korendragershuisje is tijdens winkeltijden geopend en er is een kleine permanente tentoonstelling te zien. Vrij entree.

Het Korendragershuisje

20. Stadhuis van Franeker

Het stadhuis is gebouwd in de periode 1591 tot 1594 en stond er dus al zo'n 40 jaar voordat Saskia tijdelijk in Franeker verbleef. Het is een van de vroegste Friese raadhuizen in de Renaissancestijl. Boven tegen de topgevel op een draagsteen is het beeld van Vrouwe Justitia, godin der gerechtigheid, aangebracht. De aanbouw van het stadhuis dateert van 1760 en is binnen uitgevoerd in de rococostijl. De raadzaal is behangen met goudleerbehang. Het fraaie interieur is tevens te bewonderen.

Openingstijden:

Woensdag t/m vrijdag 13:30-17:30

Vrij entree

Franeker Stadhuis

Colofon

Deze toeristische route is ontleend aan een brochure die in het Saskiajaar (2012) op verzoek van de Stichting Culturele Herdenkingen in Fryslân was opgesteld door Froukje de Jong, Kirsten Zwijnenburg en Peter de Haan. Voor informatie daarover en over alle overige activiteiten in dat jaar: zie <http://saskia400.cultureleherdenkingenfryslan.nl> .

De brochure is in 2018 geactualiseerd door Peter de Haan in samenwerking met het Historisch Centrum Leeuwarden.

[Klik hier](#) voor een uitgebreide 'Sporen van Saskia-wandeling' in Leeuwarden.

